

Polski dla wschodnich Słowian

Opracowanie: Iosif Shabunia
Redakcja: Karolina Galewska

2022

Użycie zaimka „się”, rekcja czasowników, łączliwość przyimka „o”,
rozbieżności przypadków i przyimków, lifehacki w pisowni, fałszywi
przyjaciele tłumacza

Miniporadnik
dla nauczycieli
(i uczących
się) języka
polskiego jako
obcego

Się

W większości przypadków użycie zaimka „się” pokrywa się z czasownikową końcówką „-ца” („-ся”) w języku białoruskim oraz „-ся” („-сь”) w języku ukraińskim lub rosyjskim. Ale nie zawsze.

Oto lista wybranych polskich czasowników, do których wschodni Słowianie **chcą dodawać zbędne „się”**:

- возвращать**ся** - wracać; вернуть**ся** - wrócić
 - оставать**ся** - zostawać; оста**ть**ся - zostać
 - длить**ся** - trwać; продл**ить**ся - potrwać
 - намеревать**ся**/собирать**ся** - zamierzać; намерить**ся**/собрать**ся** - zamierzyć
 - тренировать**ся** - trenować; потренировать**ся** - potrenować
 - занимать**ся** (спортом) - ćwiczyć (sportowo); позанимать**ся** - poćwiczyć
 - отписыва**ть**ся (письменно отвечать на письмо/СМС) - odpisywać (odpowiadać na list/SMS); отписа**ть**ся - odpisać
 - приходи**ть**ся («ему приходится ждать») - przychodzić («przychodzi mu czekać»); прийт**и**сь - przyjść
 - базировать**ся** (на чём-либо) - bazować (na czymś)
 - основыва**ть**ся (на чём-либо) - spoczywać (na czymś)
 - видне**ть**ся - widnieć
 - приземля**ть**ся - lądować; приземл**ить**ся - wylądować
 - подписыва**ть**ся (на канал) - subskrybować (kanał); подписа**ть**ся - zasubskrybować
 - переписыва**ть**ся - szatować; попереписыва**ть**ся - poszatować
 - стрем**ить**ся (к чему-либо) - dążyć (do czegoś)
 - вторга**ть**ся (политически) - interweniować/ingerować (politycznie); вторгн**уть**ся - zainterweniować/zaingerować
 - полага**ть**ся (на кого-либо) - polegać (na kimś)
 - натыка**ть**ся (на кого-либо) - narotykać (kogoś); наткн**уть**ся - narotkać
 - сад**ить**ся (за стол) - siadać (do stołu)
- Jednakże odpowiednik aspektowy „сесть” tego „ся” nie ma.

- ручаться (за кого-либо) - ręczyć (za kogoś); поручиться - poręczyć
- сомневаться (в чём-либо) - wątpić (w coś); усомниться - zważać

A oto odwrotna lista niektórych czasowników, po których wschodni Słowianie będą zapominać „się”:

- стать (каким-либо) - stać się (jakimś)/zrobić się (jakimś)
Jednakże odpowiednik aspektowy „становиться (каким-либо)” ma to „się” („stawać się (jakimś)"/„robić się (jakimś)”).
- опаздывать - spóźniać się
опоздать - spóźnić się
- контактировать (с друзьями) - kontaktować się (z przyjaciółmi)
Jednakże odpowiednik aspektowy „сконтактировать (с кем-либо)” ma to „się” („skontaktować się (z kimś)”).
- коммуницировать (с друзьями) - komunikować się (z przyjaciółmi)
- стареть - starzeć się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: стариться.
- постареть - zestarzeć się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: состариться.
- дружить - przyjaźnić się
Jednakże odpowiednik aspektowy „подружиться” ma to „się” („zaprzyjaźnić się”).
- происходить (о событии) - wydarzać się (o zdarzeniu), odbywać się, dziać się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: случаться.
- произойти (о событии) - wydarzyć się (o zdarzeniu), odbyć się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: случиться.

- привыкать - przyzwyczajać się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: свыкаться.
- привыкнуть - przyzwyczaić się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: свыкнуться.
- лечь - położyć się
Jednakże odpowiednik aspektowy „ложиться” ma to „się” („kłaść się”).
- спешить - spieszyć się/śpieszyć się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: торопиться.
- поспешить - pospieszyć się/поśpieszyć się
Ale istnieje analogiczny czasownik, w którym „się” jest: поторопиться.
- ожидать (всего; рождение ребёнка) - spodziewać się
(всystkiego; dziecka)
- ухаживать (за детьми) - opiekować się (dziećmi)
Jednakże odpowiednik aspektowy „заботиться (о детях)” ma to „się” („заopiekować się (dziećmi”).
- переезжать - przeprowadzać się
переехать - przeprowadzić się
- прибегать (к шантажу) - uciekać się (do szantażu),
прибегнуть - uciec się
- попадать (в школу/вуз) - dostawać się (do szkoły/na uczelnię),
попасть - dostać się
- зависать (о компьютере) - zawieszać się (o komputerze),
зависнуть - zawiesić się
- заедать (о компьютере) - zacinać się (o komputerze)
заесть - zaciąć się

- способствовать (чему-либо) - przyczyniać się (do czegoś),
поспособствовать - przyczynić się

Ponadto w językach wschodniosłowiańskich nie używa się zaimka „się” w połączeniu z rzeczownikami (starzenie się, ukazanie się, dzianie się, poddanie się, ruszanie się, uczenie się i tak dalej).

Należy również dodać, że niektórym czasownikom, które mogą być używane w języku polskim z zaimkiem „się”, w językach wschodniosłowiańskich musi towarzyszyć wyrażenie „się nawzajem”, np. „kochać/nienawidzić/wspierać się nawzajem” (любить/ненавидеть/поддерживать друг друга).

Rekcja czasowników

W większości przypadków wschodniostowiańskim i polskim czasownikom oraz przyimkom odpowiadają analogiczne konstrukcje składniowe, jednak nie zawsze. Oto kilka przykładów:

Czasownik	Приimek	Przypadek	Czasownik	Приimek	Przypadek
Слушать Послушать	-	Кого/что Biernik	Słuchać Posłuchać	-	Kogo/czego Dopełniacz
Трогать (предмет)	-	Кого/что Biernik	Dotykać (przedmiotu)	-	Kogo/czego Dopełniacz
Дотронуться	До Do	Кого/чего Dopełniacz	Dotknąć		
Искать Разыскивать	-	Кого/что Biernik	Szukać Poszukiwać	-	Kogo/czego Dopełniacz
Учиться Научиться	-	Кому/чему Celownik	Uczyć się Nauczyć się	-	Kogo/czego Dopełniacz
Овладевать Овладеть	-	Кем/чем Narzędnik	Opanowywać Opanować	-	Kogo/co Biernik
Ждать Подождать	-	Кого/что Biernik	Czekać Zaczekać Poczekać	Na	Kogo/co Biernik
Влюбляться Влюбиться	В W	Кого/что Biernik	Zakochiwać się Zakochać się	W	Kim/czym Miejscownik
Опираься Опереться	На/О Na/O	Кого/что Biernik	Opierać się Oprzeć się	Na O	Kim/czym Miejscownik Kogo/co Biernik
Полагаться	На Na	Кого/что Biernik	Polegać	Na	Kim/czym Miejscownik
Производить впечатление	На Na	Кого/что Biernik	Robić wrażenie	Na	Kim/czym Miejscownik

Произвести впечатление			Zrobić wrażenie		
Быть	За Za	Кого/что Biernik	Być	Za	Kim/czym Narzędnik
Извиняться Извиниться	Перед Przed	Кем/чем Narzędnik	Przeproszać Przeprosić	-	Kogo/co Biernik
Нуждаться	В W	Ком/чём Miejscownik	Potrzebować	-	Kogo/czego Dopełniacz
Использовать (аспект niedokonany)	-	Кого/что Biernik	Używać	-	Kogo/czego Dopełniacz
			Korzystać	Z	Kogo/czego Dopełniacz
Воспользоваться	-	Кем/чем Narzędnik	Użyć	-	Kogo/czego Dopełniacz
			Skorzystać	Z	Kogo/czego Dopełniacz
Предпочитать что-либо	-	Кому/чему Celownik	Woleć coś	Od	Kogo/czego Dopełniacz
Избавляться Избавиться	От Od	Кого/чего Dopełniacz	Pozbawiać się Pozbawić się	-	Kogo/czego Dopełniacz
Натыкаться Наткнуться	На Na	Кого/что Biernik	Napotykać Napotkać	-	Kogo/co Biernik
Смеяться Засмеяться	Над Nad	Кем/чем Narzędnik	Śmiać się Zaśmiać się	Z	Kogo/czego Dopełniacz
Догадываться Догадаться	О O	Ком/чём Miejscownik	Domyślać się Domyślić się	-	Kogo/czego Dopełniacz
Жалеть Пожалеть	О O	Ком/чём Miejscownik	Żałować Pożałować	-	Kogo/czego Dopełniacz
Болезнь	У	Кого/чего	Boleć	-	Kogo/co

Заболеть	U	Dopełniacz	Zaboleć		Biernik
Гулять	По По	Кому/чему Celownik	Spacerować	По	Kim/czym Miejscownik
Прекратить	-	Кого/что Biernik	Zaprzestać	-	Kogo/czego Dopełniacz
Овладеть	-	Кем/чем Narzędnik	Zapanować	Nad	Kim/czym Narzędnik
Признаваться Признаться	В W	Ком/чём Miejscownik	Przyznawać się Przyznać się	Do	Kogo/czego Dopełniacz

„O coś”

Po przyimku „o” w językach wschodniosłowiańskich **prawie zawsze** występuje miejscownik (o kim/o czym), w związku z czym u osób uczących się języka polskiego występują trudności w zapamiętywaniu struktury m.in. następujących czasowników:

- chodzić o coś
- pytać o coś, prosić o coś, ubiegać się o coś, zabiegać o coś, starać się o coś, wnioskować o coś, apelować o coś - *pytania i wnioski*
- kłócić się o coś, spierać się o coś, strofować o coś, podejrzewać o coś, walczyć o coś, rywalizować o coś, zmagać się o coś - *konflikty*
- dbać o coś, troszczyć się o coś, martwić się o coś, niepokoić się o coś, obawiać się o coś - *troska i niepokój*

Chociaż istnieje przyimek „про”, który jest analogiczny do przyimka „o” i wymaga użycia biernika, to przyimków „про” i „o” używa się albo zamiennie, albo nie w taki sposób jak „o” w języku polskim, dlatego *wschodnim Słowianom „o coś” będzie łatwiej zapamiętywać jako „про что-либо”, choć będzie to stanowić kolejne wyzwanie.*

Inne rozbieżności przypadków i przyimków

- coś pięknego - что-либо красивое („piękne“)
- mówić/powiedzieć/rozmawiać w języku (polskim) - говорить/сказать/разговаривать на (польском) языке („na“)
- brać na kredyt, iść na basen/uczelnię/universytet, być na pustyni, dawać na prezent, dzwonić na policję, jechać na lotnisko/wieś - брать в кредит, идти в бассейн/вуз/университет, быть в пустыне, давать в подарок, звонить в полицию, ехать в аэропорт/деревню („w“)
- na końcu słowa - в/на конце слова („w“/„na“)
- w fabryce, w kuchni - на фабрике, на кухне („na“)
- skrócić w prawo, w lewo - повернуть направо (вправо), налево (влево) - „na“/„w“
- nad jezioro/rzekę/morze/ocean - на озеро/реку/море/океан („na“)
- na swój koszt - за свой счёт („za“)
- o rok młodszy, o wiele - на год младше, намного („na“)
- o jakimś kolorze (= jakiegoś koloru), o jakimś imieniu (mający jakieś imię) - цвета („koloru“), по имени („po imieniu“)
- powody, dla których - причины, по которым („po którym“)
- jest piękna - является красивой („piękna“)
- stał się dobry - стал хорошим („dobrym“)
- w polskim jest tak:
 - nie + czasownik z biernikiem = dopełniacz (nie + widzieć stół = nie widzieć stołu),

a wschodni Słowianie zachowują biernik:

- nie + czasownik z biernikiem = biernik (не + видеть стол = не видеть стол)

- W językach wschodniosłowiańskich rzeczowniki oznaczające istoty żywe w liczbie mnogiej zawsze mają biernik równy dopełniaczowi (вижу женщин - widzę „kobiet”, понимаю собак - rozumiem „psów”), a w języku polskim ta zasada dotyczy jedynie rzeczowników rodzaju męskoosobowego.

Słowianin wie lepiej. Pisownia

Polska ortografia dla wschodnich Słowian może stać się nawet łatwiejsza niż dla Polaków, jeśli przekaże się im następujące reguły:

- Kiedy Polak mówi „ż” albo „sz”, a w Twoim języku wymawia się „r”, to zachowuj to „r” w pisowni:
река (r' e k a) + /żeka/ = **r**zeka;
репа (r' e p a) + /żepa/ = **r**zepa;
перед (p' e r' e d) + /pszed/ = **pr**zed;
принести (p r' i ñ e ś t' i) + /pszyńeść/ = **prz**ynieść

W przeciwnym wypadku pisz „ż” albo „sz”:

жалеть (ż) - żałować,

жизнь (ż) - życie,

шить (sz) - szyć,

шок (sz) - szok.

- Kiedy Polak mówi „u”, a w Twoim języku wymawia się „o”, to zachowuj to „o” w pisowni:
стол (s t o l) + /stół/ = stó**ł**
боль (b o l') + /buł/ = bó**ł**
который (k o t o r y j) + /ktury/ = któ**ry**

W przeciwnym wypadku pisz „u”:

учреждение (u) - urząd,

ура (u) - hura.

- Kiedy Polak mówi „h” i w Twoim języku też wymawia się „h”, to pisz „ch”:
хлеб (h l' e p) + /hleп/ = ch**le**б

холера (h a l' e r a) + /holera/ = cholera

- Kiedy Polak mówi „h”, a w Twoim języku wymawia się „g”, to pisz „h”:

голландец (g a l l a n d' e ts) + /holender/ = Holender

(białorus.) гарбата (g a r b a t a) + /herbata/ = herbata

Wyjątki na pewno się pojawią (np. „полк” - „pułk”, „ром” - „rum”, „банкрот” - „bankrut”), ale powyższe reguły sprawdzają się o wiele częściej.

Fałszywi przyjaciele tłumacza

- długa lista fałszywych przyjaciół tłumacza:
[https://ru.wiktionary.org/wiki/Приложение:Ложные_друзья_переводчика_\(польский\)](https://ru.wiktionary.org/wiki/Приложение:Ложные_друзья_переводчика_(польский)) – najpierw widnieje tam polskie słowo, a na końcu wiersza widać to, z którym się ono Słowianom myli
- krótka prezentacja z obrazkami (autor: Iosif Shabunia):
<https://docs.google.com/presentation/d/1aIXOgDsZqQ5sehaWrINm-3ubdv7HM8UIjcin9CbziM/edit?usp=sharing>